

КОРОЛЬ В. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент, заступник директора
Прикарпатського юридичного інституту
(Національний університет «Одеська
юридична академія»)

УДК 343.131

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАДИ ГЛАСНОСТІ І ВІДКРИТОСТІ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У статті досліджуються найважливіші організаційні передумови реалізації засади гласності і відкритості судового провадження, до яких автор відносить: обстановку, в якій здійснюється правосуддя; розпорядок судового засідання; додержання розумних строків судового розгляду та своєчасний початок судових засідань; планування судового розгляду; судову культуру, судову етику та судовий етикет; законодавче вирішення питання про мову, якою здійснюється кримінальне провадження.

Ключові слова: організаційні передумови, гласність і відкритість судового провадження, реалізація засади гласності судового провадження.

В статье исследуются важнейшие организационные предпосылки реализации принципа гласности и открытости судебного производства, к которым автор относит: обстановку, в которой осуществляется правосудие; распорядок судебного заседания; соблюдение разумных сроков судебного разбирательства и своевременное начало судебных заседаний; планирование судебного разбирательства; судебную культуру, судебную этику и судебный этикет; законодательное решение вопроса о языке, на котором осуществляется уголовное производство.

Ключевые слова: организационные предпосылки, гласность и открытость судебного производства, реализация принципа гласности судебного производства.

The article examines the most important organizational preconditions of implementing the principles of publicity and openness of legal proceedings, for which the author includes: the ambience for realizing justice; the order of the trial; keeping reasonable time of the trial and opening a legal proceedings in time; planning of the trial; juridical culture, juridical ethics and court etiquette; a legislative solution to the question of the language in which the criminal proceeding is carried out.

Key words: organizational preconditions, openness and transparency of legal proceedings, implementation of the principle of publicity in legal proceedings.

Вступ. Встановлюючи права й обов'язки суб'єктів кримінального провадження, норми кримінального процесуального права не можуть самі по собі гарантувати їх здійснення відповідно до відображених у них завдань кримінального процесуального права. Більше того, найдосконаліший закон, який доводить до відома адресата відповідне правило поведінки, може (при неправильному його застосуванні) викликати результати, протилежні закладеним у ньому завданням правової норми. Тому важливим є не тільки те, що передбачають норми кримінального процесуального права, але і хто та як їх здійснює [18, с. 21].

Ступінь наукової розробки проблеми. У юридичній літературі 1990-х років досить опосередковано вже піднімалось це питання, хоча окремим предметом дослідження воно так і не стало. Зокрема, всі засоби забезпечення гласності кримінального провадження поділялися на процесуальні та організаційні [3, с. 92–93; 10, с. 104]. Що ж до того, які засоби слід відносити до організаційних, а які – до процесуальних, єдності у науковців не було. Більше того, питання передумов реалізації засади гласності судового провадження, які належать до засобів досягнення мети кримінально-процесуального регулювання поряд із процесуальними та організаційними засобами забезпечення даної засади, взагалі не піднімалось.

Постановка завдання. Виходячи з мети даного дослідження, нашим завданням є виявлення позитивних і негативних сторін загальних умов організації судових процесів та їх впливу на формування судової аудиторії, громадської думки про роботу суду, створення морально-психологічних умов, які сприяють здійсненню правосуддя і реалізації його виховної (превентивної) функції.

Результати дослідження. Однією з перших до організаційних передумов реалізації гласності кримінального провадження слід віднести *обстановку, в якій здійснюється правосуддя*.

Як зазначає А.Д. Бойков, зовнішній вигляд будівлі, його обладнання, забезпечення засобами зв'язку відіграють певну роль у формуванні ставлення присутніх до всього, що в ній відбувається [2, с. 39]. Безперечно, сіра, похмура будівля, яка була збудована в XVIII–XIX століттях і планувалась для інших потреб, не може бути використана як Будинок правосуддя.

Як вказує А.Л. Лікас, «...феміда, на жаль, приписана поки що не в гідних їй храмах, а – якби це м'якше? – в явно непристосованих приміщеннях... А ми переконані, що будівлі судів мають бути кращими в місті. Ні, потрібно це не тому «суспільству», яке доставляється в суди під конвоєм. Потрібно всім нам, потрібно державі, престижу правосуддя...» [9, с. 39]. Приміщення суду, його обстановка, на думку автора, повинні бути суворими, офіційними, такими, що викликають повагу до суду та його працівників [9, с. 41].

К.С. Станіславський говорив, що «театр починається з вішалки». Суд, як видається, має починатись із прийому відвідувачів, тобто тих громадян, для захисту прав і законних інтересів яких цей суд і призначений.

На нашу думку, Будинок правосуддя повинен відповідати таким вимогам:

- це має бути монументальна будівля, яка одним своїм виглядом має викликати авторитет до системи правосуддя. Помпезність будівлі має підкреслювати те високо значуще становище, яке належить судовій владі в державі;
- він має бути розташованим у центральній частині міста (району);
- проєктне передбачення всіх необхідних саме для відправлення правосуддя приміщень (кімнати для свідків, нарадчих кімнат, залів судових засідань тощо) [9, с. 42];
- внутрішні приміщення повинні бути добре освітленими, просторими, з обов'язковим обладнанням місць (кімнати чи зали) для очікування;
- оснащеність сучасним обладнанням (комп'ютери, ксерокси, відео– та аудіоапаратури, засоби телефонного, факсимільного та електронного зв'язку).

У ході проведеного нами опитування адвокатів, працівників прокуратури і суду були поставлені питання: «яку кількість сидячих місць у середньому повинні мати зали судових засідань?»; «чи потрібна у приміщенні суду хоча б одна досить велика зала, і на скільки місць вона має бути розрахована?». З'ясовано, що в середньому зали судових засідань повинні мати 30–50, а велика зала 50–100 сидячих місць (для розгляду в судових засіданнях кримінальних проваджень, що викликають підвищений громадський інтерес).

Приміщення судів повинні також відповідати вимогам зручності для відвідувачів. Слід, наприклад, використовувати таблички і світлові табло для повідомлення громадян про те, що в залі проходить судовий розгляд, з проханням дотримуватись тиші; повинен працювати гардероб; окремо слід виділити приміщення для очікування на кожному поверсі, кімнати для свідків і т. д. Все це сприяє дотриманню порядку в приміщенні суду, тобто проведеному розгляду справ у спокійній і діловій обстановці.

Естетика судових приміщень сприяє підняттю продуктивності праці людей, які в них працюють, і впливає на якість відправлення правосуддя.

Тому необхідно розробляти нові типові проекти планування приміщень районних (міських) та апеляційних судів, які відповідатимуть сучасним вимогам наукової організації праці в суді. На підставі цих проектів та затверджених норм площі службових приміщень судів [9, с. 42] слід провести ревізію всіх судів в Україні на предмет відповідності їх будівель цим нормативам. А вже тоді, при встановленні невідповідності будівель суду встановленим нормативам вирішувати питання: проводити реконструкцію будівлі певного суду, підшукувати іншу будівлю для нього чи будувати нове приміщення суду.

Застаріли й проекти типових меблів для судів. Існує необхідність у розробці типових проектів переносного обладнання для проведення виїзних засідань судів (наприклад, пристосування для зберігання справ, для радіофікації зали засідання і т. д.). Все це повинно знаходитись у спеціальному автомобілі [9, с. 44]. Потреба в транспортних засобах пояснюється й необхідністю проведення судових дій за межами судової зали (наприклад, огляду речових доказів, місця події (ст. 237 КПК України)).

Серед обладнання судових залів окремо слід виділити наявність зручних сидячих місць для представників ЗМІ (з невеликими столиками, на яких можна проводити записи), що безпосередньо буде сприяти реалізації положення частини 6 ст. 27 КПК України. Також слід передбачити хоча б в одній залі кабінку та спеціальну апаратуру для ведення синхронного перекладу судового засідання у разі, коли одним з учасників процесу буде іноземний громадянин або інша особа, яка не володіє мовою судочинства, будуть присутні їхні родичі, інші близькі особи чи представники закордонних ЗМІ (при організації перекладу ходу судового засідання для особи, яка бере участь у процесі, і за наявності необхідної негроміздкої апаратури це не складе великих труднощів).

Надзвичайно велике значення для ознайомлення присутніх з усім, що відбувається в залі судового засідання, мають проектори для представлення документів, знімків та апаратура, необхідна для відтворення фонограм, кіноплівки, відео– чи аудіозаписів, що мають доказове значення в процесі [2, с. 41–42]. Усім цим питанням як у практичній діяльності судів, так і в науковій літературі приділялось недостатньо уваги.

Раціональна організація судового розгляду в кримінальних провадженнях вимагає чіткої і погодженої роботи суддів і допоміжного персоналу під час здійснення заходів, спрямованих на вирішення питань правового й організаційного характеру, які пов'язані зі здійсненням правосуддя (виклик та забезпечення явки в судове засідання свідків, потерпілих, захисників і т. д.; належний професійний рівень секретарів судових засідань, перекладачів; своєчасне повідомлення про час і місце судового розгляду в конкретному провадженні та забезпечення початку судового засідання у чітко визначений час).

Здійснення зазначених заходів, а також належна робота допоміжного персоналу суду мають важливе значення для забезпечення належної організації судових проваджень.

Додержання порядку в приміщенні суду і ділова, спокійна обстановка в залі засідання створюють передумови для ретельного дослідження матеріалів провадження, що роблять їх більш доступними для публіки, яка спостерігає за ходом процесу. Тому до організаційних передумов слід віднести і *розпорядок судового засідання*.

Розпорядок судового засідання – це правила судового ритуалу (етикету), призначенням яких є виховання у громадян поваги до суду і забезпечення нормального ходу розгляду судової справи. Розпорядок судового засідання, його регламент – це зовнішня сторона організації судового процесу та форма поведінки всіх учасників судового розгляду і присутніх у залі засідання осіб. Він встановлений для забезпечення поваги до суду і належного порядку під час судового засідання.

Особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані додержуватися порядку в судовому засіданні і беззаперечно підкорятися відповідним розпорядженням головуєчого в судовому засіданні (ч. 2 ст. 329 КПК України). На думку І.В. Тарасової та Ю.В. Шеляженка, під «відповідними» слід розуміти зрозумілі, законні, обґрунтовані розпорядження, які спря-

мовані на підтримання порядку в судовому засіданні [17, с. 135–142]. Що ж до незрозумілих розпоряджень, можна безпосередньо на підставі ст. 19 Конституції України попросити головуючого роз'яснити, виконання яких дій, відповідно до яких конкретних приписів чинного законодавства він вимагає.

Законом передбачені процесуальні засоби забезпечення порядку в залі суду (ст. 330 КПК України), а також можливість залучення головуючим до участі в кримінальному провадженні судового розпорядника, який відповідно до ст. 74 КПК України стежить за дотриманням порядку особами, присутніми в залі судового засідання, та виконує інші розпорядження головуючого, пов'язані із забезпеченням умов, необхідних для здійснення судового провадження. Вимоги судового розпорядника, пов'язані з виконанням обов'язків, передбачених ст. 74 КПК України, є обов'язковими для всіх осіб, присутніх у залі судового засідання.

У разі невиконання розпорядження головуючого особами, присутніми в залі судового засідання, головуючий робить їм попередження про відповідальність за неповагу до суду. При повторному порушенні порядку в залі судового засідання їх за ухвалою суду може бути видалено із зали судового засідання та притягнуто до відповідальності (ч. 3 ст. 330 КПК України).

Ще однією умовою реалізації гласності кримінального судочинства є *додержання розумних строків судового розгляду та своєчасний його початок* як прояви належної організації судових процесів.

Розумними строки судового розгляду вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Водночас у ст. 28 КПК України зазначається, що розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень. Поняття розумних строків належить до оціночних і визначається з урахуванням низки обставин. Так, ч. 3 ст. 28 КПК передбачені критерії для визначення розумності строків кримінального провадження, до яких належать: складність кримінального провадження, поведінка учасників кримінального провадження, зокрема спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

Затримка початку судового засідання [8, с. 94], часті перерви в судових засіданнях (деколи затяжні без особливих на те причин) [2, с. 44] та інші подібні факти, що затягують судовий розгляд справи, значно знижують можливу чисельність судової аудиторії, підживляють повагу до суду [2, с. 150].

А.Д. Бойков до основних причин запізнь із початком судових засідань відносить: несвоєчасне закінчення попереднього судового засідання, несвоєчасну явку учасників провадження, несвоєчасну доставку арештованого [2, с. 44].

М.І. Сірий визначає ще й таку причину, як призначення справ до розгляду без урахування їх складності й кількості осіб, що викликаються в судове засідання (деколи судді призначають розгляд декількох справ на один і той самий день) [8, с. 94]. Таким чином, причини несвоєчасності початку судових засідань пояснюються, перш за все, поганою організацією процесів.

Тому доцільним видається закріплення в кримінальному процесуальному законі окремої норми, яка б зобов'язувала суд на початку судового розгляду з урахуванням думки учасників провадження визначати регламент засідання в даній справі, встановлюючи час роботи, відпочинку і перерв.

При оголошенні судом перерв головуючого слід було б зобов'язати чітко дотримуватися призначеного розпорядку і вказувати час відновлення засідання¹.

¹ Це можна зробити шляхом уповноваження судді визнавати неповагою до суду випадки запізнь на судове засідання (на його початок чи продовження після перерви) учасників судового розгляду. Це правило буде дисциплінувати і самих суддів, оскільки застосувати штрафні санкції до його порушників суддя зможе (моральний і правовий обов'язок) тільки у випадку, коли він сам дотримуватиметься його.

Чітка організація судового процесу дозволяє провести ретельне дослідження всіх обставин кримінального провадження, виключає небажані контакти свідків у приміщенні суду, економить час усіх учасників провадження та інших присутніх у залі судового засідання осіб, що, у свою чергу, буде сприяти більшій наповненості судових залів та посиленню виховного (превентивного) впливу судового процесу.

Визначивши взаємозв'язок між організацією судових процесів, з одного боку, та наповненістю залів судових засідань і виховним (превентивним) впливом судових розглядів у кримінальних провадженнях – з іншого, ми доводимо надзвичайну важливість організаційних передумов для реалізації засади гласності і відкритості кримінального провадження та розширення самої гласності кримінального процесу. Адже відповідно до ч. 2 ст. 27 КПК України кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито і будь-хто з бажаних, незалежно від того, чи є він учасником провадження або взагалі не має відношення до провадження, має право бути присутнім у залі судового засідання. І кількість присутніх у залі судового засідання може бути обмежена лише в разі браку місць у залі судового засідання (ч. 1 ст. 328 КПК України).

Ще однією умовою реалізації гласності кримінального судочинства можна визначити *планування судового розгляду*, що теж належить до елементів організації судових проваджень.

На думку З.В. Макарової, суддя повинен приступати до складання плану судового розгляду після ознайомлення зі справою. Планування судового розгляду є, на її думку, визначенням порядку дослідження доказів, способом ведення судового слідства, що виступає як певний тактичний прийом, що дає можливість пізнати істину, а також є важливим елементом наукової організації праці – організаційної культури [10, с. 116–117].

Як зазначає Ю. Мирошніченко, планування є істотним елементом пізнавальної діяльності суду. Наявність плану, його сумлінне виконання забезпечують організованість, активність, оперативність судового розгляду, сприяють встановленню істини в кримінальному провадженні. Проте законодавець під гаслом реформування кримінальної юстиції в напрямі створення рівних можливостей сторін та реалізації принципу змагальності продовжив курс на згортання активності суду в процесі дослідження обставин кримінального провадження. Зрозуміло, що нові процесуальні умови вимагають докорінного переосмислення змісту тактики суду в цілому та здійснення функцій планування й організації судового провадження зокрема [11, с. 139–144].

КПК України покладає на головуючого обов'язки керувати ходом судового засідання, забезпечувати додержання послідовності та порядку вчинення процесуальних дій, здійснення учасниками кримінального провадження їхніх процесуальних прав і виконання ними обов'язків, спрямовувати судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження, усуваючи із судового розгляду все, що не має значення для кримінального провадження (ст. 321).

Враховуючи, що ч. 4 ст. 291 КПК України забороняє надання суду інших, крім обвинувального акта та додатків до нього, документів до початку судового розгляду, сторони саме в судовому розгляді мають надавати свої докази. Крім того, порядок дослідження доказів у судовому засіданні визначається з урахуванням думки учасників судового провадження (ч. 1 ст. 349 КПК України).

У зв'язку з названими новелами в нашому законодавстві ми можемо ставити питання про розпланування судового розгляду лише під час вирішення порядку дослідження доказів і винесення відповідної ухвали суду, а також вже у ході планування наступних судових засідань у даному провадженні. Відсутність можливості у суддів, які входять до складу суду, попередньо ознайомитися з матеріалами провадження (як це мало місце за КПК 1960 р.) вимагає від них високих професійних навичок та організаційних здібностей саме в питанні планування судового розгляду, особливо на етапі з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірки їх доказами.

Кримінальний процесуальний закон не встановлює чітко визначених порядку і послідовності дослідження доказів під час судового розгляду (за винятком правила про те, що докази зі сторони обвинувачення досліджуються в першу чергу, а зі сторони захисту – в другу).

Відсутність єдиних, наперед встановлених правил у цьому питанні свідчить про те, що кримінальним процесуальним законом підтримується творчий, пізнавальний підхід до дослідження доказів за умови дотримання встановленого цим же законом чіткого порядку проведення судового розгляду (правил проведення допитів обвинуваченого, свідків, потерпілих, експертів, дослідження речових доказів, документів тощо). Право визначити обсяг доказів, які підлягають дослідженню, та порядок (послідовність) їх дослідження належить суду з урахуванням точки зору учасників судового провадження і специфіки конкретних обставин справи (ставлення обвинуваченого до обвинувачення, характеру вчиненого злочину, повноти показань свідків, кількості епізодів злочинної діяльності тощо), яка стала предметом судового розгляду [12, с. 731].

Учасники судового розгляду зацікавлені у встановленні найбільш доцільного й ефективного (відповідно до їх позиції у процесі) порядку дослідження доказів та їх обсягу. Ще до початку судового розгляду вони готують свої пропозиції щодо обсягу і порядку дослідження доказів, а потім надають їх суду в письмовому вигляді або усно.

Тому складання продуманого плану судового розгляду певного обвинувачення спрямоване на всебічне і повне дослідження всіх обставин інкримінованого діяння та раціональне використання часу учасників судового провадження, а також усіх інших осіб, які виявили зацікавленість у конкретному судовому провадженні. Це, у свою чергу, робить судовий розгляд послідовним та більш доступним для сприйняття громадськістю, що безпосередньо сприяє гласності і відкритості судового провадження.

До організаційних передумов гласності судового провадження в юридичній літературі відносять і *судову культуру та судовий етикет* [3, с. 92]. Як видається, перш ніж відкрити двері судового засідання, потрібно бути впевненим, що ця відкритість буде сприяти тим завданням, які стоять перед гласністю судового процесу.

Відсутність елементарного такту у ставленні суддів до учасників процесу, упереджене ставлення до них, нехтування окремими процесуальними нормами може викликати зовсім протилежний завданням гласності ефект, «перекреслити всю діяльність суду у здійсненні правосуддя» [10, с. 124]. Це, зокрема: зниження авторитету судових органів [7, с. 4], а отже, й недовіра до правосуддя; зниження рівня правової культури громадян, що проявляється в негативній установці щодо виконання вимог закону (про яке правове виховання можна говорити, коли у присутніх складається враження, що справа вже вирішена до початку її розгляду в суді); зменшення судової аудиторії або відсутність публіки в залах судового засідання, що виключає можливість громадського контролю за діяльністю суду, дотриманням прав і законних інтересів учасників судового провадження тощо.

Аналіз спеціальної юридичної літератури [1, с. 10; 2, с. 34; 4, с. 10; 6, с. 5–14; 8, с. 33; 16, с. 13] дає змогу виділити такі загальні ознаки судової етики: вона ґрунтується на загальних моральних засадах; охоплює діяльність усіх професійних учасників судового провадження; є вченням про моральні норми службової діяльності та позаслужбової поведінки зазначених осіб.

Значний вплив судової етики простежується і при виконанні завдань, що стоять перед гласністю кримінального провадження. Так, етична культура судового процесу сприяє зростанню авторитету судових органів та формуванню громадської довіри до правосуддя [5, с. 17, 19, 77], має велике значення і для здійснення судом виховної (превентивної) функції [2, с. 35; 3, с. 96; 10, с. 124]. За допомогою висвітлення морального змісту принципів і норм правосуддя судова етика сприяє їх засвоєнню як важливих соціальних цінностей.

Якщо норми моралі визначають зміст вчинків, то норми етикету – форми їх прояву. Багато вимог судового етикету розраховані, як відомо, на створення атмосфери парадності, в якій здійснюється правосуддя (стиль меблів та одягу; особливий порядок звернення до суду; проголошення вироків і рішень іменем України і т. д.). Ця парадність обстановки та ритуалу переслідує мету – не тільки підтримати престиж правосуддя, а й створити певну психологічну атмосферу, що має забезпечити виховний (превентивний) аспект судової процедури.

Одним із засобів, а саме передумовою, реалізації засади гласності судового провадження є й законодавче вирішення питання про мову, якою здійснюється кримінальне провадження.

Відповідно до ч. 1 ст. 29 КПК України визначене загальне правило: «кримінальне провадження здійснюється державною мовою». Згідно зі ст. 10 Конституції України державною мовою в Україні є українська мова, всебічний розвиток і функціонування якої у всіх сферах громадянського життя на всій території України забезпечується державою. Ці положення складають правові передумови принципу державної мови судочинства.

Знання української мови всіма громадянами України – це один із пріоритетів мовної політики в Україні, який забезпечується обов'язковим вивченням української мови в школах, веденням діловодства українською мовою тощо. Навіть до осіб, які бажають вступити до громадянства України, висувається умова щодо знання української мови в обсязі, достатньому для спілкування (п. 3. ч. 2 ст. 17 Закону «Про громадянство України») [14]. Всі ці положення складають правові передумови засади державної (а не національної) мови, якою здійснюється кримінальне провадження.

Водночас ч. 1 ст. 14 Закон України «Про засади державної мовної політики», поряд із загальним правилом про здійснення судочинства в Україні державною мовою, передбачено, що в межах території, на якій поширена регіональна мова (мови), за згодою сторін суди можуть здійснювати провадження цією регіональною мовою (мовами) [15]. Свого часу в юридичній літературі підкреслювалось важливе значення принципу національної мови судочинства для забезпечення гласності процесу. Зокрема, наводився аргумент доступності судочинства для місцевої публіки [13, с. 185].

Не вдаючись до дискусії про суперечність положень ст. 29 КПК України та ч. 1 ст. 14 Закон України «Про засади державної мовної політики», що потребує окремого ґрунтовного дослідження, слід підкреслити безпосередній зв'язок питання про мову судового провадження та доступності і відкритості судочинства для громадськості.

Таким чином, *найважливішими організаційними передумовами гласності і відкритості судового провадження є*: обстановка, в якій здійснюється правосуддя; розпорядок судового засідання; додержання розумних строків судового розгляду та своєчасний початок судових засідань; планування судового розгляду; судова культура, судова етика та судовий етикет; законодавче вирішення питання про мову, якою здійснюється кримінальне провадження.

Належна увага до цих передумов під час підготовки та здійснення судового розгляду в кримінальному провадженні забезпечить високий рівень його організації, відновлення громадської довіри до судів та зміцнення їх авторитету у суспільстві, відповідний виховний (профілактичний) ефект правосуддя та реальний громадський контроль за його здійсненням.

Список використаних джерел:

1. Ароцкер Я.Е. Тактика и этика судебного допроса / А.Е. Ароцкер. – М. : Юрид. лит., 1969. – 120 с.
2. Воспитательная роль социалистического правосудия / Под ред. А.Д. Бойкова, И. Нескулиса. – М. : Юрид.лит., 1982. – 184 с.
3. Гласность судебной деятельности по уголовным делам / Отв. ред. В.В. Леоненко. – К. : Наук. думка, 1993. – 188 с.
4. Горский Г.Ф. Судебная этика / Г.Ф. Горский, А.Д. Кокорев, Д.П. Котов. – Воронеж, 1973. – 271 с.
5. Громадська довіра: неупереджене правосуддя та юстиція / Матеріали українсько-канадської конференції 1-3 жовтня 1997 року. – К. : Українська Правнича Фундація, 1999. – 116 с.
6. Котов Д.П. Вопросы судебной этики / Д.П. Котов // Новое в жизни, науке, технике. Серия «Этика». – № 2. – М. : Знание, 1976. – 64 с.
7. Кравцов Б. Авторитет суда: Юридические диалоги / Б. Кравцов, Ю. Феофанов // Юридические диалоги. – Известия. – 1986. – 27 августа.
8. Леоненко В.В. Профессиональная этика участников уголовного производства / В.В. Леоненко. – К. : Наукова думка, 1981. – 164 с.
9. Ликас А.Л. Культура судебного процесса / А.Л. Ликас. – М., 1971. – 80 с.

10. Макарова З.В. Гласность уголовного процесса: монография / Под ред. З.З. Зинатуллина. – Челябинск : ЧГТУ, 1993. – 178 с.
11. Мирошниченко Ю. Проблеми судового розгляду в кримінальному провадженні: організаційно-підготовчий аспект / Ю. Мирошниченко // Слово національної школи суддів України. – № 4(5). – 2013. – С. 139–144.
12. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
13. Петрухин И.Л. Национальный язык судопроизводства / И.Л. Петрухин // Конституционные основы правосудия в СССР. – М. : Наука, 1981. – 360 с.
14. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 р. № 2235-III (в редакції від 06.12.2012 р., підстава 5492-17) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>
15. Про засади державної мовної політики: Закон України від 03.07.2012 р. № 5029-VI (в редакції від 06.09.2014 р., підстава 1556-18) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>
16. Строгович М.С. Проблемы судебной этики / М.С. Строгович. – М. : Право, 1974. – 272 с.
17. Тарасов І.В. Реалізація конституційного принципу гласності судового процесу в новому Кримінальному процесуальному кодексі України / І.В. Тарасов, Ю.В. Шеляженко // Правничий вісник університету «КРОК». – Вип. 15. – К., 2013. – С. 135–142.
18. Элькин П.С. Цели и средства их достижения в советском уголовно-процессуальном праве / П.С. Элькин. – Л. : Издательство Ленинградского университета, 1976. – 143 с.

ОЧЕРЕТЯНИЙ В. А.,
здобувач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ПОНЯТТЯ Й СУТНІСТЬ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Стаття присвячена визначенню поняття й сутності слідчого експерименту, висвітленню актуальних проблем його проведення. Проаналізовано наявні в юридичній літературі точки зору щодо цього питання, визначено загальні ознаки та основні завдання слідчого експерименту.

Ключові слова: досудове провадження, слідчий експеримент, слідча дія, відтворення.

Стаття посвящена определению понятия и сущности следственного эксперимента, определению актуальных проблем его проведения. Проанализированы имеющиеся в юридической литературе мнения по этому вопросу, определены общие признаки и основные задачи проведения следственного действия.

Ключевые слова: досудебное производство, следственный эксперимент, следственное действие, воспроизведение.

